

Panorama van een weerbare toekomst

Het is een spanning tussen onversneden utopie en onheilspellende toekomstvisies die in Kunstmuseum Den Haag als een rode draad door New New Babylon loopt.

Esha Guy Hadjadi | 18 juni 2025, nr. 25 | De Groene Amsterdammer

Moshekwa Langa, *Mogalakwena*, 2018 © Fred Ernst / collectie Kunstmuseum Den Haag

Als het aan Constant Nieuwenhuijs lag, ging alles op de schop. En in de jaren zestig stond hij daar beslist niet alleen in: revolutie hing in de lucht, in Parijs ging het gerucht dat het strand onder de straatstenen lag en studenten spotten teksten op de muur als ‘de verbeelding aan de macht’. Die hele verrotte wereld die twee wereldoorlogen had voortgebracht moest plaatsmaken voor iets nieuws. Constant begon aan een visionair kunstproject, *New Babylon*: een utopische samenleving waarin spel en creativiteit centraal stonden. In tegenstelling tot de grauwe en functionele woonblokken die tijdens de wederopbouw uit de grond rezen, ontwierp Constant steden boven grondniveau die eerder uit gangen en trappen bestonden dan uit kamers. Het ging hem om ruimtes die beweging en verbinding uitstraalden. In zijn visie zouden mensen door de toenemende automatisering binnenkort bevrijd zijn van arbeid en splenderwijs het leven tegemoet treden.

Welke utopische toekomst kunnen wij ons nog voorstellen? Een sombere gedachte misschien, maar ook een veelvoorkomende. Het is moeilijk om te geloven dat het beste nog

in het verschiep zou kunnen liggen nu oorlog, klimaatcrisis en illiberale krachten steeds dichterbij komen. Vandaar dat de tentoonstelling New New Babylon in het Kunstmuseum Den Haag als geroepen komt. Hier proberen 27 individuele kunstenaars en collectieven een hoopvolle toekomst te verbeelden. Geheel in de geest van Constants project biedt de tentoonstelling een veelzijdigheid aan stemmen en dwarsverbanden tussen verschillende werken.

Na de eerste zaal, waarin je als bezoeker opnieuw of voor het eerst kennismakt met Constants kunstproject, stuit je op Mogalakwena van de Zuid-Afrikaanse Moshekwa Langa, een enorme driedimensionale 'tekening' vol vinylplaten, speelgoed, boekenstapels en gloeilampen, waarbij kleurrijke wollen draden de verschillende delen met elkaar verbinden. Het geheel heeft iets weg van het nachtleven in een metropool – hoewel de kinderlijke voorwerpen ook iets eenzaam suggesteren. Het zou te maken kunnen hebben met de plek waar Langa opgroeide, een plek die op geen enkele landkaart uit de tijd van apartheid zichtbaar was. Langa stelt met zijn kunst de vraag voor wie er ruimte is in deze wereld, en hoe je desondanks een plek voor jezelf kunt maken wanneer die je niet gegund is.

Zo kom je er meteen achter dat New New Babylon geen ondubbelzinnige verzameling van toekomstvisies is. De eerste scheuren in de utopie vallen meteen op. Naast Langa's werk hangen drie prachtige foto's van de Libanese Randa Mirza, gemaakt in Beiroet. De Libanese hoofdstad verkeert al sinds het einde van de burgeroorlog in 1990 in een stedenbouwkundige crisis, waarbij de wederopbouw gepaard gaat met intensieve privatisering en het verdwijnen van de publieke ruimte. Mirza fotografeerde de computer-gegenereerde posters van geplande modernistische bouwprojecten in de buurt. De posters bladderen af of vertonen scheuren, waardoor de gedroomde toekomst bij voorbaat al onhaalbaar lijkt. Daarbij komen de stapels bakstenen of betonblokken die voor de posters liggen en zo een contrast vormen met de gelikte architectonische renders. Mirza toont hiermee de afstand tussen de projectontwikkelaars en de bewoners van Beiroet en levert kritiek op de toenemende sociale ongelijkheid die door zulke bouwprojecten zal ontstaan.

Het is deze spanning tussen onversneden utopie en onheilspellende toekomstvisies die als een rode draad door New New Babylon loopt, en waarmee het zich onderscheidt van Constants kunstproject. In de volgende zaal is er een videokunstwerk te zien van de Amerikaanse Steffani Jemison genaamd Skybound. De camera is gefixeerd op de blauwe lucht, waarvoor een doorzichtig zeil wappert met de titel van het kunstwerk. Verschillende individuen vertellen in de voice-over hoe ze op een mooie dag besloten de lucht in te vliegen. Ze vlogen hoog, over steden, parken en snelwegen, scheerden langs boomtoppen, en in hun stemmen hoor je de verwondering en zorgeloosheid van iemand voor wie het bestaan eindelijk licht is geworden. Skybound is haast onverbloemd frictieloos.

Tegenover Jemisons film hangen foto's van Edwin Zwakman, wiens boodschap sterk contrasteert met die van Skybound. In zijn verbeelding is Nederland grotendeels onder water gelopen en drijven er plantenkassen van meerdere verdiepingen op het water die dag en nacht door 3D-scanners gemonitord worden. 's Nachts stralen de logge schepen als een soort glow in the dark olietankers felle lichtkleuren uit die optimale gewasgroei moeten stimuleren. De werken slagen erin een zowel verleidelijke als grimmige sfeer neer te zetten, met een toekomst getekend door verlies en schaarste. We zijn hier ver verwijderd van de spelende samenleving die Constant voor zich zag.

Emma Talbot, *Where Do We Come From, What Are We, Where Are We Going*, 2021 © Fred Ernst / courtesy de kunstenaar / Kunstmuseum Den Haag

Opvallend zijn de thema's die niet in Constants New Babylon terug te vinden zijn. Joshua Serafin en het duo Yamuna Forzani en Céline Hurka onderzoeken in hun bijdragen de contouren van een queer-utopie. De Filipijnse Serafin probeert via een video-performance terug te grijpen op prekoloniale uitingen van gender om daarmee een mogelijke queer-toekomst voor te stellen. Hurka en Forzani proberen juist met een knap geweven wandtapijt de collectieve dimensie van een sociaal rechtvaardigere toekomst uit te beelden.

Sowieso dringt een besef van het gebrek aan textiel in Constants werk zich op bij het zien van New New Babylon. Gek, die afwezigheid, omdat textiel bij uitstek geschikt is om de verbinding, connectie en creativiteit te benadrukken die Constant wilde weergeven. Hella

Jongerius laat dat mooi zien met een bewegende sculptuur gemaakt van weefgetouw dat oogt als een langzaam pompend hart. Het zit enorm ingenieus in elkaar, met gewichten die aan de sculptuur hangen om het werk gespannen te houden. Misschien dat Constant geloofde dat textielwerk enkel een arbeidsvorm was die machines zouden overnemen. Hurka, Forzani en Jongerius tonen juist hoe textiel net zo goed in staat is om de utopische verbeelding te prikkelen als architectonische maquettes.

Of neem het werk van Afra Eisma. Zij schept net als Constant omgevingen die een uitvlucht proberen te bieden aan de conventionele ruimtes van ons leven. Maar bij haar staan de zachte krachten voorop: speelse getufte tapijten met knuffelfiguren in warme kleuren. Bezoekers mogen op het kunstwerk zitten en zich door de vreemde wezens laten omarmen. Op de muur zien we met dezelfde tufttechniek een vrolijk tafereel van buitenaardse wezentjes. Voor Eisma gaat het niet zozeer om spel als wel om een verlangen naar geborgenheid, een weerwoord op de dagelijkse kille en zakelijke ruimtes.

[image]

Hella Jongerius, zaaloverzicht met op de voorgrond *Breathing Loom*, 2025 © Peter Cox / courtesy Hella Jongerius

De grote vlucht voorwaarts van Constant lijkt in New New Babylon eerder plaats te maken voor een terugkeer of vlucht inwaarts. Het kinderlijke, de natuur en het spirituele nemen in New New Babylon een prominente plek in. Emma Talbot buigt zich in haar werk over ontstaansmythes, waarbij de geboorte centraal staat. Twee grote doeken met panelen tonen scènes met gezichtsloze figuren en ballonnen met teksten erop als ‘waarom denken wij dat we de natuur te slim af kunnen zijn, bovenmenselijk kunnen worden en onze houdbaarheidsdatum kunnen vermijden?’ Ook Pelumi Adejumo, wiens gedicht 04:04 In de binnenplaats is opgesplitst in meerdere panelen en op speelse wijze verspreid is door de tentoonstelling, zoekt in afzondering een weg naar verlossing.

Zo blijkt New New Babylon geen modernistische toekomstvisie waarin de maakbaarheid van de maatschappij vooropstaat. De ongebreidelde creatieve krachten die Constant in de jaren zestig wilde ontketen maken hier plaats voor beperktere en meer ingetogen visies, die ons confronteren met de grenzen van wat onze samenleving aankan. Nederigheid en kleinschaligheid spelen een grotere rol, net als de belemmeringen voor een betere toekomst.

Jonas Staal deelt zijn eerste tekeningen van een meerjarig onderzoeksproject dat voortbordurt op Constants New Babylon. Staal laat zich inspireren door olieplatforms, en door foto's van Constants maquettes naast foto's van deze platforms te leggen springt de gelijkenis direct in het oog. Hij laat zien hoe we deze toonbeelden van de fossiele industrie in de toekomst kunnen hergebruiken als groene eilanden die met elkaar en het vasteland in

verbinding staan. Staal is misschien wel het meest trouw aan de principes van Constants New Babylon, maar bij hem ligt de nadruk niettemin op het hergebruiken van wat er al is. Niet alles hoeft op de schop.

De bijdrage van Werker Collective is misschien het duidelijkste voorbeeld van het kleinschaliger karakter van New New Babylon. Het collectief toont over een lange muur archiefmateriaal van activistische bewegingen op de Amsterdamse Nieuwmarkt. De teksten tonen hoe meerdere sociale bewegingen elkaar in dit historische stadsdeel ontmoeten: van de Iraanse protesten uit 2022 tot het verzet tegen het erotische centrum, met getuigenissen van Nieuwmarkt-bewoners die de rellen uit de jaren zeventig nog hebben meegemaakt. Ze laten zien hoe de stadsplanners een halt toegeroepen kunnen worden zolang bewoners zich organiseren.

Maar dat wil nog niet zeggen dat bewoners vervolgens zelf hun visie op de wijk kunnen verwerkelijken. In plaats daarvan vervangt Werker Collective de concrete utopie met voorbeelden van verzet die slechts hintten naar een mogelijke andere wereld. Over de lange muur zien we een decennialange geschiedenis vol utopische momenten, maar zonder duidelijk plan. Een tijdspanorama van de stad, niet als vrucht van één iemands verbeelding, maar als een voortdurend krachtenspel van meerdere botsende belangen. Dit werk herinnert ons eraan dat er altijd mensen zijn met een visie voor de toekomst, maar dat het vooral de vraag is naar wie we luisteren.